

PRAKTIČNI PRIRUČNIK

MEDIJSKO IZVJEŠTAVANJE O OSOBAMA NESTALIM USLJED SUKOBA U BiH 1992.–1995.

REZULTAT ISKUSTVA I PRAKSE NOVINARA, UREDNIKA, GLASNOGOVORNIKA, ISTRAŽILACA I HUMANITARNIH RADNIKA, REAKCIJA JAVNOSTI I PERCEPCIJE PORODICA NESTALIH IZ BiH

MEDIJSKO IZVJEŠTAVANJE O OSOBA MA NESTALIM USLJED SUKOBA U BiH 1992.–1995.

REZULTAT ISKUSTVA I PRAKSE NOVINARA, UREDNIKA,
GLASNOGOVORNIKA, ISTRAŽILACA I HUMANITARNIH
RADNIKA, REAKCIJA JAVNOSTI I PERCEPCIJE PORODICA
NESTALIH IZ BiH

IMPRESSUM

Naziv dokumenta:

Medijsko izvještavanje o osobama nestalim usljed sukoba u BiH 1992.–1995.: Praktični priručnik

Izdavač:

Balkanska istraživačka mreža Bosne i Hercegovine

Adresa:

Splitska 6, Sarajevo

Web adresa:

www.detektor.ba

Autorice:

Lamija Grebo i Emina Dizdarević

Urednica:

Džana Brkanić

Glavni i odgovorni urednik:

Semir Mujkić

Izvršni direktor:

Denis Džidić

Projekt koordinatorica:

Aida Mahmutović

Lektura:

Maida Mehić

DTP:

Jasmin Leventa

Godina:

2023.

*Ova publikacija je nastala uz stručnu i finansijsku podršku
Međunarodnog komiteta Crvenog krsta/križa (MKCK).*

ICRC

SADRŽAJ

PREDGOVOR	6
Predgovor urednice	6
Uvodne napomene MKCK-a	7
Zašto izvještavati o nestalim osobama	8
Koji su standardi BIRN-a BiH za izvještavanje o nestalim osobama?	8
Kome je namijenjen priručnik?	9
POSTOJI LI INTERES ZA IZVJEŠTAVANJE O NESTALIM OSOBAMA U BiH?	10
PRISTUP I KOMUNIKACIJA S PORODICAMA NESTALIH OSOBA	11
Kako komunicirati sa sagovornicima?	11
Kako pronaći sagovornike?	13
NAČINI IZVJEŠTAVANJA O NESTALIM OSOBAMA	14
Kako unaprijediti i aktuelizirati izvještavanje o nestalim osobama?	15
SARADNJA TUŽILACA I ISTRAŽILACA S MEDIJIMA	16
STANDARDI IZVJEŠTAVANJA O NESTALIM OSOBAMA	17
Komunikacija na društvenim mrežama	18
ISKUSTVA UČESNIKA S RADIONICE IZ 2021. GODINE	19
ZAKLJUČCI	20
O BIRN-u BiH	24
O MEĐUNARODNOM KOMITETU CRVENOG KRSTA/KRIŽA	24

Predgovor

PREDGOVOR UREDNICE

Dan prije nego što sam, prije nekoliko godina, prvi put pratila ekshumaciju nestalih iz proteklog rata, dugo sam razgovarala sa istražiocem Instituta za nestale osobe Bosne i Hercegovine. On je sa mnom podijelio svoja iskustva s terena. Govorio je o pronalasku kostiju trudnice s fetusom i jednom bebom u naručju, o skeletima sastavljanim iz više grobnica, neprospavanim noćima i rukama vezanim žicom u kojima je, kasnije ću saznati, tražio i one iz svoje porodice.

Njegova iskustva i nadanja porodica da će pronaći svoje najmilije, o kojima sam godinama izvještavala, vjerovatno su dodatno uticala na moje razočarenje kada narednog dana nisu pronađene kosti tokom ekshumacije na koju je poveo TV ekipu BIRN-a BiH. Taj osjećaj su vidno dijelili i ostali članovi ekipe. Sjećam se da smo tada svi govorili da ne možemo ni zamisliti kako iščekuju i šta osjećaju članovi porodica.

Zato smo u ovom priručniku pokušali dočarati iščekivanja i šta ona znače porodicama, koliko je važna naša medijska uloga u njihovoj potrazi, da vam olakšamo i, kroz naša iskustva i nedoumice, otkrijemo zamke, opišemo zadatke kroz primjere, potaknemo vas da vjerujete da pomažete, jer vašim radom to i činite.

Ovaj priručnik o izvještavanju o nestalim osobama u proteklom ratu nastao je kao rezultat saradnje Međunarodnog komiteta Crvenog krsta/križa (MKCK), Instituta za nestale osobe Bosne i Hercegovine, Državnog tužilaštva, Balkanske istraživačke mreže BiH te novinarki i novinara iz cijele države.

Pitanje nestalih osoba izuzetno je osjetljiva ali veoma važna tema, o kojoj Balkanska istraživačka mreža Bosne i Hercegovine (BIRN BiH) izvještava od 2005. godine – pružajući informacije o napretku u pronalasku posmrtnih ostataka žrtava proteklog rata kroz vijesti, reportaže, analize, TV emisije i istraživanja.

Sadržaje BIRN-a BiH, kao medijske nevladine organizacije, od tada prenose brojne medijske kuće iz države, ali i regiona i svijeta.

U proteklom ratu, od 1992. do 1995. godine u BiH je nestalo oko 35.000 osoba, a danas se još uvijek traga za oko 7.600 njih. Ogromna je odgovornost na institucijama i istražiocima da ih pronađu, na državi da omogući potrebne resurse, ali i na medijima da izvještavaju profesionalno, nepristrasno i empatično, kako bi pomogli u tom procesu.

Informacija o potencijalnim lokacijama masovnih grobnica sve je manje, a porodice nestalih osoba biološki nestaju, te je sve više onih koje, i ako se pronađu, nažalost nema ko ukopati. Istovremeno, interes medijskog menadžmenta i javnosti postaje sve manji za ovu temu, povećavajući se u dane godišnjica. Suprotno ovim datumima, od porodica ćete nerijetko čuti da su zaboravljene od svih.

Prepoznavši ovo, MKCK je 2021. godine pružio podršku BIRN-u BiH u osnaživanju medija za izvještavanje o ovoj temi, ali i u edukaciji studenata, te mladih novinara, kojima je kroz ovu saradnju omogućeno usavršavanje, učenje, ali i urednička pomoć, podrška i platforma za objavljivanje sadržaja.

Tokom trajanja projekta, cilj je bio sačuvati od zaborava priče o nestalim osobama, kako bi javnost znala da su postojale, živjele i da nije riječ o brojkama, već ljudima koje neko još uvijek čeka ili traži, te omogućiti porodicama koje do sada nisu imale priliku, da se njihov glas čuje, i ukazati na izazove ili propuste institucija. Mediji su ujedno bili i alat za apel porodica da oni koji znaju gdje su kosti njihovih najmilijih – progovore o tome.

Stoga će ovaj priručnik biti dijelom rezultat tog rada i saradnje, te će pružiti iskustva novinara i urednika koji u različitim sredinama izvještavaju o nestalim osobama, ali su svoj doprinos, podijelivši prakse, pružili i novinarke i novinari, te urednici iz drugih redakcija, a koje su BIRN BiH i MKCK pozvali na razmjenu mišljenja, znanja i vještina.

Doprinos ovom vodiču za izvještavanje dali su i Institut za nestale osobe BiH i Državno tužilaštvo, ukazujući na potrebu da medijski radnici poznaju pravila i obaveze, ali i nudeći informacije za rad neophodne novinarkama i novinarima

Zahvalni smo svima na neizmjernom doprinosu u pripremanju ovog priručnika, koji će nam svima, nadamo se, uvijek biti pri ruci kako bismo pisali kvalitetnije, pitali bolje, istraživali dublje, razumjeli više, podržavali istrajnije.

Priručnik će korisnike voditi kroz različite prakse, iskustveno, kroz priče s terena, ukazivati na potrebu izbjegavanja određene terminologije ili pravljenja grešaka, te kako na humanitarni način kreirati sadržaj, praktičnim savjetima omogućiti svima koji to žele da usvoje nova znanja i učine svoj rad još boljim.

UVODNE NAPOMENE MKCK-a

Trideset godina nakon početka rata (1992.–1995.), u Bosni i Hercegovini se još uvijek traga za oko 7.600 osoba koje se vode kao nestale. Pravo članova porodica da saznaju sudbinu svojih najmilijih i gdje se oni nalaze, utvrđeno je i međunarodnim i domaćim pravom.

Međunarodni komitet Crvenog krsta/križa (MKCK) je u 2022. obilježio 30 godina svog kontinuiranog rada u Bosni i Hercegovini, a samim tim i tri decenije uključenosti u rješavanje pitanja nestalih osoba. Bila je to prilika da se osvrnemo na naše dosadašnje iskustvo rada s porodicama nestalih, institucijama i drugim partnerima uključenim u proces traženja i analiziramo na koji način MKCK može dati svoj doprinos daljnjem rješavanju ovog pitanja.

Pristupajući problemu nestalih osoba multidisciplinarno, uz kontinuiran rad i podršku porodicama nestalih, njihovim udruženjima i institucijama BiH, prvenstveno Institutu za nestale osobe BiH, MKCK je:

- ostvario blisku saradnju i kontinuirano pružao psihosocijalnu i finansijsku podršku preko 40 udruženja porodica nestalih osoba iz Bosne i Hercegovine;
- ostvario saradnju s akademskom zajednicom kroz podršku studentima master i doktorskih studija koji se u okviru svog akademskog rada žele baviti temom nestalih osoba;
- uspostavio mrežu saradnika – psihologa i psihoterapeuta koji aktivno rade i nastaviti će i u budućnosti saradivati s porodicama nestalih;
- ostvario saradnju s predstavnicima religijskih zajednica, adresirajući neke od najčešćih nejasnoća koje porodice nestalih imaju u vezi s nestankom bližnjih i religijskim praksama;
- proveo istraživanje međunarodnih arhiva, kako bi se došlo do informacija o nestalim osobama i lokacijama potencijalnih grobnica, što je rezultiralo sa preko 100.000 stranica dokumentacije, koja je nakon obrade prosljeđena Institutu za nestale osobe na daljnju obradu i eventualne korake.

Partnerstvo i saradnja s novinarima i medijima u Bosni i Hercegovini je nezaobilazan faktor u procesu traženja nestalih osoba, kako zbog uloge koju mediji imaju kao spona između porodica, institucija i javnosti, tako i zbog činjenice da je danas najveća prepreka pronalaženju preostalog broja nestalih nedostatak informacija o lokacijama gdje se nestali mogu nalaziti. U takvoj situaciji, disperzivna uloga medija dobiva na značaju i jedan je od ključnih faktora u širenju informacija i podizanju svijesti o ovom problemu među populacijom.

Dosadašnja saradnja s Balkanskom istraživačkom mrežom Bosne i Hercegovine (BIRN BiH) je također ukazala na mnogobrojne izazove s kojima se suočavaju i sami mediji kada je riječ o izvještavanju o nestalim osobama, polazeći od pristupa institucionalnim informacijama, do komunikacije i pristupa samim porodicama nestalih. Uloga MKCK-a, kao međunarodne institucije s više od 150 godina iskustva u procesima traženja nestalih osoba širom svijeta, jeste da adresira ove probleme i omogući adekvatan prostor i platforme kako bi se komunikacija i protok informacija olakšali između ovih grupa.

Kroz aktivnu saradnju s novinarima, MKCK i BIRN BiH nastoje kreirati neformalnu mrežu saradnika, uključujući medije, nadležne institucije i porodice nestalih, koja će djelovati s ciljem da se proces traženja u Bosni i Hercegovini ubrza i da porodice dobiju odgovore za kojima tragaju već 30 godina.

ZAŠTO IZVJEŠTAVATI O NESTALIM OSOBAMA?

Mediji su ti koji mogu ustupiti potreban prostor kako bi porodice ispričale ko su bili oni za kojima tragaju, kakvi su bili njihovi životi, pod kojim okolnostima su nestali, ali i kako se to odrazilo na njihove živote u godinama koje provode tragajući za svojim članovima.

Porodice često znaju reći da jedino što žele jeste da pronađu posmrtnu ostatke svojih najmilijih i da su život nakon rata upravo posvetili tome. Mi im možemo pomoći da se čuje njihov glas i potreba za pravdom, ali i problemi s kojima se suočavaju prilikom potrage.

Izvještavanje mora biti objektivno, istinito, bez zauzimanja strana i lišeno bilo kakvih nacionalnih predznaka.

Bez obzira na stav da je došlo do prezasićenja, važno je ukazivati da je problem potrage za nestalim osobama itekako prisutan u Bosni i Hercegovini, da je sve manje potencijalnih lokacija koje se mogu pretraživati, da se traga za oko 7.600 stvarnih osoba, a ne brojeva.

KOJI SU STANDARDI BIRN-a BiH ZA IZVJEŠTAVANJE O NESTALIM OSOBAMA?

Novinarke i novinare BIRN BiH podučava da budu empatični i nepristrasni u izvještavanju o nestalim osobama, ma o kome je riječ i odakle da dolaze sagovornici. Žrtva je žrtva – bez obzira na etničku, nacionalnu, vjersku pripadnost – i to je imperativ.

To su ujedno i osnovi medijske profesionalnosti.

Prirodno je da iz svojih kuća nosimo određena saznanja ili priče o ratu koje su izazvale različite emocije, ali one moraju biti potisnute kod izvještavanja koje će, kao osnovicu, uzeti tačne i pravovremene informacije od relevantnih izvora i iz provjerenih dokumenata ili sudskih dokaza. Komentar autora izbjeći će se u svakoj prilici, a u pričama o nestalim osobama prostor ćemo dati porodicama, prema kojima ćemo biti empatični, pristojni, kulturni i profesionalni.

Pri izražavanju saučešća i pokazivanju poštovanja i suosjećanja, novinari moraju voditi računa o činjenici da ne može njima biti “gore nego članovima porodica”, a biranjem riječi i ekspresija potruditi ćemo se izdignuti iznad teatralnosti na malim ekranima.

Članovi porodica nerijetko će iznositi podatke o licima za koja sumnjaju da su odgovorna za smrt njihovih najbližih, ali ukoliko nismo u mogućnosti dobiti drugu stranu priče ili to potkrijepiti optužnicom ili presudom, takav se sadržaj neće objaviti.

Kad god je moguće, svjedočenja naših sagovornika potkrijepit ćemo i drugim izvorima.

Za vođenje intervjua s porodicama nestalih i izvještavanje, neophodno je uraditi pripremu, te dogovoriti uslove objavljivanja priče. Ukoliko je riječ o zaštićenim svjedocima, prilagoditi distorziju slike i tona, te uz uporebu pseudonima omogućiti im da se osjećaju sigurno.

Atmosfera na snimanju ili tokom intervjua doprinijet će boljim rezultatima, a omogućit će i da se sagovornici osjećaju udobno. Novinari i novinarka trude se ničim ne uvrijediti sagovornike, te im obezbijediti prostor za pauzu pa, ukoliko je potrebno, i prekinuti intervju da ne bi ugrozili njihovo zdravlje.

Po odlasku s terena, praksa je novinarki i novinara BIRN-a BiH da se pobrinu da sagovornici ne budu retraumatizirani, da budu zdravi, te ih nakon toga pozivamo telefonski da vidimo da li su dobro, jer postoji mogućnost da će ih uznemiriti pitanja, ili sama činjenica da govore o traumatičnom događaju ili se sjećaju voljenih osoba.

Ne prekidajmo sagovornike kada nije potrebno i onda kada znamo da taj dio neće ući u samu priču. Svima ponekad misli odlutaju, ali računajte da je potrebno više strpljenja za rad s porodicama i rad na pregledanju i izdvajanju materijala nakon intervjua.

Savjetujemo i održavanje kontakata sa sagovornicima, kako bi stekli povjerenje te znali da nisu iskorišteni. Istovremeno, vi ćete zbog toga biti “nagrađeni” i javljanjem prvih novih informacija, ili nuđenjem nove priče od sagovornika.

Žrtve proteklog rata, uključujući porodice nestalih, nerijetko su izložene predrasudama, stigmatizaciji, ismijavanju na društvenim mrežama i raznim opasnostima, stoga je zadaća medija da ih maksimalno zaštite kreiranjem priča i unaprijed razmišljanjem o posljedicama, o pravilnom izboru riječi i terminologije.

U izvještavanju o nestalima nema senzacionalizma i život mora biti iznad klika i naslova koji ga privlači.

Naposljetku, priča koje se možete postidjeti za pet ili deset godina, zapamtite, ne treba nikada biti ni objavljena.

KOME JE NAMIJENJEN PRIRUČNIK?

Priručnik za izvještavanje o nestalim osobama namijenjen je svim novinarima kao pomoć u radu, podsticaj urednicima i direktorima medijskih kuća da vrate ove teme u *prime time* termine, podsjetnik profesorima da, uz teorijska predavanja, svojim studentima pruže i iskustvene primjere, zatim svim studentima i budućim reporterima i novinarima, kao i porodicama žrtava, kako bi znali šta mogu očekivati te šta su obaveze medija, ali i svima ostalima koji žele saznati više o nestalima i načinu na koji mediji tretiraju ovu temu.

POSTOJI LI INTERES ZA IZVJEŠTAVANJE O NESTALIM OSOBAMA U BiH?

Teme o nestalim osobama generalno u bh. medijima dobijaju jako mali prostor, izuzev ako se ne radi o otkrivanju neke velike masovne grobnice, kao što je to bio slučaj s “Tomašicom”, odnosno kada je obilježavanje Međunarodnog dana nestalih i drugih važnih datuma i godišnjica, ili ako se ne radi o specijaliziranim medijima, poput BIRN-a BiH, koji kontinuirano izvještavaju o tome.

Izvještavanjem o nestalim osobama podiže se svijest o samoj činjenici da se u BiH još uvijek traga za oko 7.600 ljudi, ali i pruža prilika da se individualne priče o nestalima ispričaju kroz prisjećanja članova porodica koje tragaju za njima.

Na radionici koju je BIRN BiH organizirao s Međunarodnim komitetom Crvenog krsta/križa u septembru 2022. godine, novinari i urednici iz različitih medija su razmjenjivali iskustva o izvještavanju o nestalim osobama, te posebno istakli manjak prostora koji se ustupa za ovakve vrste priča.

Novinari, ali i predstavnici Instituta za nestale osobe BiH, tokom radionice su ukazali na važnost izvještavanja o nestalim osobama, pogotovo jer se radi o velikom protoku vremena.

“Od krucijalne važnosti je uloga medija. Jedino mediji mogu spriječiti da ovo pitanje padne u zaborav”, naglasili su tokom radionice iz Instituta.

Pitanje nestalih osoba u današnjem javnom prostoru ostaje nevidljivo zbog niza drugih i aktuelnijih vijesti, ali i utrke za klikovima i zaradom u komercijalnim medijima. Također, vlada mišljenje da je jednostavno došlo do prezasićenja javnosti temama o nestalim osobama, ali i generalno o ratu.

Kolege iz dnevnih, ali i drugih medija, skrenuli su pažnju kako se ove teme, izuzev obilježavanja godišnjica, rade u manjem obimu zbog manjka interesa, a ponekad se jednostavno radi o nedostatku vremena ili broja novinara, te vremena koje novinar ima da bi kvalitetno pripremio jednu ovakvu vijest, budući da tokom dana mogu biti raspoređeni na više različitih zadataka.

U nekim slučajevima, rečeno je tokom okupljanja u septembru 2022., postoji i nezainteresiranost medijske kuće ili uredništva za objavljivanje priča o nestalim osobama, te je kao jedna od preporuka naveden rad s menadžmentom i uredništvima kako bi im se ukazalo na neophodni rad na ovim temama.

Izvještavanje samo o godišnjicama dovodi do nepovjerenja sagovornika prema novinarima. Kolege novinari su navodili primjere sagovornika koji su im uputili kritike kako ih kontaktiraju i izvještavaju samo kada je neka godišnjica ili kako biraju uvijek iste sagovornike za svoje priče, a da su generalno porodice zaboravljene.

“Od krucijalne važnosti je uloga medija. Jedino mediji mogu spriječiti da ovo pitanje ‘padne’ u zaborav”, naglasili su tokom radionice iz Instituta.

PRISTUP I KOMUNIKACIJA S PORODICAMA NESTALIH OSOBA

Tokom posljednje tri decenije, brojne porodice su ispričale priče o onima za kojima tragaju ili im ukopavaju samo fragmente kostiju, dok se za drugim posmrtnim ostacima tih osoba i dalje traga. Neka su tijela, nažalost, pronađena u više masovnih grobnica. Ipak, više stotina priča zasigurno je ostalo neispričano i mediji su ti koji mogu pomoći da se čuje glas porodica koje još uvijek tragaju, da se sazna ko su bile osobe koje su nestale i kakvi su bili njihovi životi.

Novinari i urednici koji godinama rade ove priče naglašavaju kako je ranije bilo lakše doći do sagovornika za ovu temu, iz razloga što su tada svi željeli da ispričaju te priče, sami su kontaktirali medije, te je postojala nada i povjerenje prema novinarima, ali i institucijama koje se bave ovim pitanjem.

Protok vremena je učinio da jako puno članova porodica koje tragaju za nestalim osobama više ni sami nisu živi, a došlo je i do zatvaranja porodica prema novinarima – bilo usljed ponavljanja i prepričavanja iste priče, ili gubitka nade da će njihova priča promijeniti nešto, ali, nažalost, i jer se dešavalo da ne budu ispoštovani uslovi objavljivanja priče.

Uz to, tokom radionice jedna od prisutnih novinarki navela je kako joj je jedan od članova porodice koja traga za najmilijima skrenuo pažnju da oni nisu samo broj, te da je to činjenica o kojoj se ne vodi računa uvijek.

“Medijski podaci koji se iskazuju brojkama vrlo su atraktivni. Za TV pogotovo. Zgodno je njima, uslovno rečeno, manipulirati – stavljaju se na grafike, vrlo se televizično mogu prikazati”, pojasnila je, dodavši kako ipak ne smijemo ostaviti utisak da se iza broja nestalih ne nalaze stvarni životi.

Svaki put kada razgovaramo sa sagovornicima o ovoj temi, trebamo imati na umu da oni ponovno proživljavaju gubitak kroz koji su prošli. Zbog toga komunikacija s porodicama nestalih zahtijeva poseban pristup u skladu s etičkim standardima novinarske struke.

Ne zaboravite da porodice žrtava često zamjeraju na nacionalnim prefiksima koji se dodaju žrtvama prilikom izvještavanja, pa ih izbjegavajte.

KAKO KOMUNICIRATI SA SAGOVORNICIMA?

Kada god smo u prilici, s našim sagovornicima trebamo razgovarati licem u lice, a manje putem telefona ili pisane komunikacije. Poželjno je svakako obaviti jedan vid preliminarog, odnosno pripremnog intervjua, kako bismo predstavili zamisao naše priče, ali ujedno i medijsku kuću za koju radimo i sami sebe. To pomaže da se izgradi odnos i povjerenje s porodicama nestalih osoba, da ih uvjerimo da zaista prilazimo s dobrim namjerama da što bolje ispričamo priču o njihovim članovima za kojima još uvijek tragaju.

Priprema za razgovor uključuje predistraživanje o lokaciji i uslovima pod kojima je žrtva nestala, o gradu iz kojeg dolazi, porodici, a ako je moguće, i pripremu pitanja.

Prilikom razgovora s porodicama nestalih osoba potrebno je, prije svega, pokazati visok stepen suosjećanja – na profesionalan i prikladan način. Sagovornici vrlo lako procijene kad su novinari došli samo “po još jednu priču”, što često može dovesti do manje kvalitetnih izjava i intervjuja, ili čak odbijanja da uopće razgovaraju s novinarima.

Uvijek trebamo imati na umu da sagovornici, kada pričaju o ovoj temi, nanovo prolaze kroz gubitak i da će po okončanju intervjuja još dugo vremena misliti o tome. Zato je veoma bitno biti pažljiv tokom samog razgovora. Preporuka je svakako utvrditi ranije zdravstveno stanje sagovornika, kako bismo mogli odrediti dinamiku razgovora.

Prije svega, sagovornike treba pomno slušati, ne prekidati ih čak ni kada se čini da odlutaju od teme, nego ih eventualno usmjeravati, te pažljivo vraćati na sami tok priče. Često ćemo doći u situaciju da se sagovornici rasplaču tokom razgovora, stoga je – pogotovo u tim trenucima – bitno suosjećati s njima, dati im prostora da se smire i pokušati nastaviti intervju. Vrlo je bitno ne izložiti ih bilo kakvoj vrsti pritiska i ne insistirati da nastave ukoliko nisu u stanju to i učiniti.

“Bila sam spremna prekinuti intervju sa ženom koja je plakala i za koju sam u intervjuu saznala da je u drugom stanju. Nema te priče ili uredništva zbog kojih bih nekoga dovela u opasnost”, rekla je jedna od učesnica ukazujući da jednostavno nekad moramo odustati od priče.

Trebamo uvijek imati na umu da sagovornici nama ukazuju povjerenje tako što nam pričaju o najvažnijim i najbolnijim dijelovima svog života. To povjerenje ćemo opravdati našom konačnom i kvalitetnom pričom o osobama za kojima još uvijek tragaju.

Trebamo uvijek imati na umu da sagovornici nama ukazuju povjerenje tako što nam pričaju o najvažnijim i najbolnijim dijelovima svog života.

Potrebno je zapitati se stavljamo li se dovoljno u položaj porodica, kako je tim ljudima i šta znači život u neizvjesnosti skoro 30 godina.

Iako mnogi ne vide kao bitno, prilikom odlaska kod sagovornika potrebno je obratiti pažnju na naše odijevanje, šminku, nakit.

“Članovi porodica nerijetko su i sami bili žrtve najstrašnijih zločina, neki žive na rubu siromaštva, te uvijek vodim računa da se prilagodim sredini u koju dolazim. Neukusno bi bilo našminkan šljokicama nekoga pitati da priča kako se osjeća zbog gubitka”, kazala je jedna od novinarki.

Kada našim izvještavanjem doprinesemo pronalasku samo jedne osobe – to je najvažnija nagrada za naš rad i profesiju.

Preporuke:

- pripremiti se i istražiti prije samog intervjuja;
- razgovarati sa sagovornicima uživo kad god je moguće, što podrazumijeva odlazak na teren;
- objasniti im ko smo, šta je to što radimo, te kako će u konačnici izgledati priča o njihovim najmilijim;
- razviti iskren odnos, pokazati pristojno suosjećanje;
- dati im dovoljno vremena da ispričaju svoju priču, bez prekidanja;
- ne izlagati ih pritisku, te prekinuti razgovor ukoliko je to potrebno;
- pozvati ih nakon razgovora, da vidimo kako su, i svakako poslati im da pročitaju priču ili pregledaju TV prilog.

KAKO PRONAĆI SAGOVORNIKE?

Zbog zatvorenosti porodica prema medijima i stava da se uvijek uzimaju izjave od istih osoba, poželjno je pronaći nove sagovornike koji nisu ispričali svoje priče. To nije tako teško kako se čini, s obzirom na to da informacije o nestalim osobama možemo dobiti iz više izvora – bilo da smo ih saznali od drugih kolega, udruženja porodica nestalih, ili često na suđenjima za ratne zločine, u predmetima koji obuhvataju nestale osobe. Izvor također mogu biti i optužnice, te presude koje su dostupne na službenoj internet stranici Suda Bosne i Hercegovine, ali se na zahtjev mogu dobiti i od drugih sudova koji procesuiraju predmete ratnih zločina. Preporuka je da se istražuje i arhiva Haškog tribunala i presude Međunarodnog mehanizma za krivične sudove (MMKS).

Početna tačka sigurno su udruženja porodica nestalih osoba s kojima MKCK održava bliske odnose, te vas može uputiti na njih. Udruženja su kroz svoje aktivnosti i djelovanje najbolje upoznata s ovom temom i članovima, i mogu vam preporučiti adekvatnog sagovornika.

Svakako se za pomoć možete obratiti i Institutu za nestale osobe Bosne i Hercegovine (INO BiH). Prvenstveno, najrelevantnije i najprovjerene statističke podatke dobit ćete upravo od Instituta.

“Zaista se trudim kao portparolka da budem izvor informacija za novinare. Ne mogu dati ekskluzivnu informaciju, ali mogu biti polazna tačka. Mene je najlakše nazvati, tražiti statističke ili druge podatke, brojke, podatke o porodicama. Osoba sam od koje možete krenuti, mogu vas usmjeriti u tome šta bi mogla biti dobra priča”, istakla je Emza Fazlić, glasnogovornica INO-a BiH.

Pri izvještavanju o ekshumaciji ili otkriću nove masovne grobnice, preporuka je, prije objave vijesti, sačekati zvanične informacije kako bi se spriječilo uznemiravanje porodica koje svakog dana iščekuju pronalazak svojih članova.

Uvezivanjem redakcija stvara se mreža za razmjenu kontakata ili čak ideja za priču, koje jedna redakcija u datom trenutku može prepustiti drugoj. Kontakte možemo ostvariti i tokom rada na terenu na drugim pričama, a mnoge informacije dostupne su na društvenim mrežama.

Bez obzira na oskudan medijski prostor, dobra priča zaista ima odjeka i može dovesti do toga da vam se sami sagovornici jave za neku novu priču koju žele podijeliti s javnosti ili da vas žele upoznati, odnosno preporučiti nekom drugom sagovorniku.

Preporuke:

- kontaktirati udruženja porodica nestalih, kao i druga udruženja žrtava u Bosni i Hercegovini;
- stupiti u kontakt sa Institutom za nestale osobe BiH, te MKCK-om;
- konsultirati pravosnažne presude za ratne zločine, arhivu Haškog tribunala;
- drugi kontakti, mreža novinara.

Pri izvještavanju o ekshumaciji ili otkriću nove masovne grobnice, preporuka je, prije objave vijesti, sačekati zvanične informacije kako bi se spriječilo uznemiravanje porodica koje svakog dana iščekuju pronalazak svojih članova.

NAČINI IZVJEŠTAVANJA O NESTALIM OSOBAMA

Pored obilježavanja godišnjica, bitnih datuma, Međunarodnog dana nestalih osoba, postoji širok spektar mogućnosti kako i na koji način kreirati priče i sadržaj o ovoj temi.

Osim pisanja saopćenja o ekshumacijama i identifikacijama koje dobijemo od službenih institucija, vrlo korisni za izvještavanje jesu reportaže, analize i TV prilozi. Provedite dan s porodicom koja traga – pokažite ko su, kako žive, a kako su živjeli prije tragedije, dočarajte neizvjesnost traganja. Takva priča neće ostati bez pregleda, jer se svaka razumna osoba može s njom poistovjetiti.

Koristite humanitarni način izvještavanja kako biste pokazali ko je osoba za kojom se traga, čime se bavila, šta je voljela, a šta sanjala. Nemojte bježati pokazati i pozitivne priče – naprimjer, ako se nekome javila osoba sa informacijama o grobnici – podijelite to.

“Ljudi kada vide takve priče u medijima, počet će se javljati jer će željeti podijeliti i svoje iskustvo. I to je, na neki način, uloga medija i naša pomoć”, riječi su jedne od novinarki na radionici.

Tokom projekta s novinarima širom BiH koji je 2021. godine podržao MKCK, BIRN-u BiH su se javljali sagovornici kada su čitali priče o nestalim osobama, želeći da i oni ispričaju svoje. Tako je planirani broj priča zapravo prerastao u veći.

Iako je za svakog novinara važno da piše životne priče u kojima može donijeti emocije, bitno je i problematizirati određene nedostatke prilikom pronalaska nestalih s kojima se naša država suočava.

U proteklom periodu to su bili izazovi Instituta u vezi s neodobravanjem potrebnog budžeta za kupovinu mehanizacije za pretragu terena, ili situacija s pandemijom koronavirusa, koja je stopirala rad na terenu, biološko nestajanje svjedoka, izmještanje grobnica i slično.

TV prilozi i kratki videomaterijali koji se mogu objavljivati na društvenim mrežama mogu imati velikog odjeka, posebno u eri digitalizacije. Ukoliko izvještavamo i objavljujemo priče o nestalim osobama, povećava se mogućnost njihovog pronalaska, jer je moguće da će se ljudi javljati s potencijalnim informacijama o grobnicama.

“Moramo insistirati na tome da se proces traženja nestalih osoba privede kraju, nakon svih ovih godina. A vi, mediji, imate značajnu ulogu u tome, značajno možete doprinijeti. Različite su priče koje se mogu delegirati. Vaše insistiranje na posvećenosti tematici nestalih osoba može uticati i na promjenu svijesti urednika”, savjetuje Fazlić, koja je kazala da odgovornost nije uvijek na urednicima, već je i na novinarima kako će prezentirati priču ili ideju koju žele realizirati.

TV prilozi i kratki videomaterijali koji se mogu objavljivati na društvenim mrežama mogu imati velikog odjeka, posebno u eri digitalizacije.

KAKO UNAPRIJEDITI I AKTUELIZIRATI IZVJEŠTAVANJE O NESTALIM OSOBAMA?

Iako postoji mišljenje da je prisutna određena medijska zasićenost temama ratnih zločina i nestalih osoba, potrebno je da novinari delegiraju uredništvu ovakve teme i da ih razrađuju na način na koji će on biti prihvaćen.

Kao medijski radnici, moramo insistirati na tome da se ubrza proces traženja, kako bi se pronašao što veći broj nestalih osoba. Mediji imaju značajnu ulogu u tome.

Jedan od načina kako unaprijediti i vratiti interesovanje za ove teme jeste svakako organizacija edukacija i okruglih stolova s predstavnicima udruženja, novinara i urednika. Javni servisi imaju posebnu obavezu i odgovornost da rade ove teme.

Prisutni na radionici skrenuli su pažnju i na kreativnost u osmišljavanju projekata koji bi se upućivali donatorima, te pisanju prijedloga, budući da je pitanje nestalih u fokusu u cijelom regionu i stepenica na putu ka EU integracijama.

Projekti ne moraju biti nužno novinarski, već mogu biti i zagovarački.

Izveštavanje o nestalim osobama moguće je unaprijediti kroz *podcaste* kao nove audio-video forme, audiosvjedočenja, prilagođene sadržaje i načine izvještavanja novih digitalnih medija kako bi o nestalima učile i saznale nove generacije, koje su rođene nakon rata u Bosni i Hercegovini.

Jedan od načina jesu projekti i saradnja sa INO–om BiH kako bi se proizvodili medijski sadržaji koji će se kao gotov proizvod ponuditi drugim medijima i TV kućama. Mediji koji nemaju dovoljno novinara za pokrivanje ove teme, imali bi sadržaj koji bi besplatno plasirali putem svojih platformi.

Mnogi mediji nemaju priliku raditi na ovim pričama, posebno komercijalni. Ono što bi stimuliralo novinare da rade na ovim pričama jesu novinarske nagrade, poput nagrade “Nino Čatić” i drugih, kako bi i pojedinci dobili priznanje za trud i zalaganje, te shvatili da je prepoznato to što rade.

Preporuke:

- *podcast, audiosvjedočenja, multimedijalni sadržaj;*
- *prilagođeni sadržaj i način izvještavanja za nove digitalne medije;*
- *kroz projekte angažirati novinare čiji će sadržaj biti ponuđen drugim medijima;*
- *edukacija svih medijskih radnika, osvještavanje za potrebnom da se ovakve teme obrađuju;*
- *stimulirati novinare da rade ove teme kroz novinarske nagrade;*
- *bolja saradnja svih novinara i medijskih kuća.*

Kao medijski radnici, moramo insistirati na tome da se ubrza proces traženja, kako bi se pronašao što veći broj nestalih osoba. Mediji imaju značajnu ulogu u tome.

SARADNJA TUŽILACA I ISTRAŽILACA S MEDIJIMA

Novinari i urednici su na radionici razgovarali s predstavnicima Tužilaštva BiH o procesima ekshumacije, identifikacije, ali i međusobne saradnje.

Prisutnima je iz prve ruke objašnjeno kako izgleda proces ekshumacije i identifikacije iz ugla onih koji to rade, kako bi znali šta je to što se smije objaviti, na koji način, da se ne ugrozi istraga ili ne uznemire porodice neprovjerenim informacijama.

Iz Tužilaštva pojašnjavaju da ne postoji odobrenje za dolazak i prisustvo na mjestu ekshumacije. To su javna mjesta i, kad neko dođe, mora poštovati pravila i instrukcije koje se dobiju od istražilaca ili osoba iz Tužilaštva koje rukovode tim procesom. Istražilac je šef ekipe, onaj koji daje instrukcije šta će se raditi i kad je kraj ekshumacije.

“Pravilo žute trake” mora se poštovati i ograđeno je mjesto na koje civili ne smiju ulaziti, kako se ne bi uništili dokazi. Posebno je označen prostor na koji dolaze predstavnici žrtava i udruženja, novinari i slično.

Kada se radi ekshumacija, kontaktirajte glasnogovornika koji će obavijestiti tužioca da će doći određena medijska ekipa na mjesto događaja.

Novinari koji su prisustvovali radionici naveli su potrebu za detaljnijim saopćenjima te kvalitetnijim fotografijama koje institucije dostavljaju, a koje su neophodne za opremu teksta.

Iz Državnog tužilaštva su pojasnili da se ne mogu objaviti lične informacije, kao ni predmeti koji se mogu dovesti u vezu sa žrtvom, jer postoji određena doza tajnosti kako ne bi došlo do uznemiravanja porodica. Tužiocima, istražiocima i policijskim službenicima ne mogu razgovarati o “živom”, odnosno predmetu u toku, a medijima su ipak potrebne informacije.

Šta onda učiniti kada se radi o kratkom saopćenju? Provjeriti da li je na toj lokaciji ranije rađena ekshumacija, što se može koristiti u tekstu kao pozadinske informacije. Tekst će također obogatiti podaci o tome koliko osoba je pronađeno na području o kojem pišemo, te za koliko njih se još uvijek traga – što novinarima može ustupiti Institut za nestale osobe. Kontaktirajte predsjednike udruženja nestalih i žrtava, neka vam daju širi kontekst.

Potrebno je voditi računa o otkrivanju identiteta pronađenih žrtava. Dok ne dođe DNK nalaz i dok porodica ne bude informirana, ne treba izlaziti u javnost sa imenima, jer žrtve se nadaju i budu potresene, upozoravaju iz Tužilaštva. Identifikacija nije završena dok porodica nije informirana.

Ne treba žuriti s informacijama dok se ne prikupe svi zvanični podaci.

Iako ne mogu medijima pružiti veliku količinu podataka, iz Tužilaštva skreću pažnju da je novinarski posao veoma bitan.

Kako su naveli, priliv informacija u Tužilaštvu najčešće se povećava u danima kada se obilježava Međunarodni dan nestalih, jer se upravo tih dana medijski izvještava o ovoj temi. I to može pomoći u dolasku i provjeravanju informacija, pa su i iz ove institucije ukazali na važnost izvještavanja i neizmjerne uloge medija.

STANDARDI IZVJEŠTAVANJA O NESTALIM OSOBAMA

Ekonomska kriza uzrokovana pandemijom koronavirusa, ali i inflacija, uticale su na stabilnost medija, ne samo u BiH već i u svijetu. Pored ovoga, u BiH se osjeti nacionalna, odnosno etnička podjela i u medijskim kućama, što se preslikava na izvještavanje medija iz različitih dijelova države.

Primijećeno je da mediji izvještavaju samo o određenoj etničkoj skupini, što bi se u budućnosti moralo promijeniti.

Žrtva je žrtva – bez obzira na nacionalnu i etničku pripadnost – i s jednako profesionalnosti se izvještava o njima, bilo da je riječ o ratnim zločinima ili konkretno o osobama za čijim se posmrtnim ostacima još uvijek traga.

Ovakav sadržaj ne smije biti tendenciozno napisan, kao ni odmjeravanje koliko je iz koje nacionalne grupe stradalo ili nestalo osoba. Žrtva ne smije biti u drugom planu kada se izvještava o nestalim ili komemoracijama.

Potrebno je težiti tome da tekstovi budu izbalansirani, da nikoga ne vrijeđaju i da ispoštujemo pripadnike svih nacionalnosti u BiH koji tragaju za članovima svojih porodica.

Svjesno zanemarivanje ovih pravila ne smije biti praksa u novinarskom izvještavanju, kao ni preuveličavanje stradanja neke od strana. Politiku treba izbjeći u ovim temama.

Prilikom izvještavanja o nestalim osobama, birajte i pazite na terminologiju, pa umjesto riječi *leš*, koristite *tijelo* ili *posmrtni ostaci*; umjesto *agresija*, koristite *rat* – kako je ustanovljeno i u haškim presudama, te ne umanjujte pravnu kvalifikaciju nazivanjem genocida “strašnim zločinom”.

Umjesto podatka da se traga za “određenim brojem nestalih osoba”, potrudite se da od Instituta dobijete podatak – koji je ukupan broj osoba za kojima se još uvijek traga u cijeloj BiH ili na određenom području. Nastojte da u vašem tekstu uvijek postoji ukupan podatak od relevantnih institucija.

Ne smijemo juriti za klikovima i zaradom. Ključno je vratiti pažnju medija i javnosti na ove teme.

Uredništvo i menadžment medijskih kuća bitni su u ovom procesu. Tranzicijska pravda bi morala imati određeno mjesto u svakoj medijskoj kući, posebno na javnim servisima.

Žrtva je žrtva – bez obzira na nacionalnu i etničku pripadnost – i s jednako profesionalnosti se izvještava o njima, bilo da je riječ o ratnim zločinima ili konkretno o osobama za čijim se posmrtnim ostacima još uvijek traga.

KOMUNIKACIJA NA DRUŠTVENIM MREŽAMA

Društvene mreže uveliko mogu pomoći da se poveća čitanost i praćenje tema o nestalim osobama, suočavanju s prošlošću i tranzicijskoj pravdi.

Razlog tome možemo naći u zasićenosti javnosti ovim temama, ali medijski radnici trebaju naći način kako probuditi svijest kod ljudi, pogotovo onih koji mogu otkriti lokacije potencijalnih masovnih grobnica

---

Bilo bi poželjno da medijske kuće koje objavljuju svoj sadržaj na društvenim mrežama filtriraju komentare na vijesti i tekstove o nestalim osobama, ili ih zabrane.

Na društvenim mrežama se često mogu pročitati komentari pratilaca na teme o nestalim osobama koji sadrže govor mržnje, mrzilački narativ, vrijeđanja i psovke.

Bilo bi poželjno da medijske kuće koje objavljuju svoj sadržaj na društvenim mrežama filtriraju komentare na vijesti i tekstove o nestalim osobama, ili ih zabrane.

“Komentare treba na ovakvim sadržajima zabraniti, jer apsolutno se ništa ne dobija. Ne postiže se cilj, samo služi za raspirivanje mržnje. Mislim da je odgovornost na medijima”, rekli su neki od učesnika radionice.

Ovakvi komentari ne smiju biti način dobijanja novih pregleda, klikova i zarade na tuđoj priči.

Oprez je potrebno posvetiti i privatnim profilima na društvenim mrežama, jer je odgovornost na nama da spriječimo uvredljive komentare na našim profilima, kao i da ne ulazimo u nepotrebne rasprave koje će dovesti do potencijalnog govora mržnje i sličnih narativa.

Naslovi tekstova, ali i na društvenim mrežama, ne smiju biti u korist za klik i pregled iznad prava osobe koja traga da dostojanstveno ispriča svoju priču.

Naslov poput: “Ševala je ukopala nove dijelove svog muža” nije profesionalan, te je slične potrebno izbjegavati.

ISKUSTVA UČESNIKA RADIONICE OD PRETHODNE GODINE

BIRN BiH i Međunarodni komitet Crvenog krsta/križa su 2021. godine organizirali višednevnu radionicu s mladim i iskusnim novinarima iz cijele države s ciljem unapređenja izvještavanja o nestalim osobama i ratnim zločinima. Tokom cijele te godine učesnicima je pruženo mentorstvo i urednička podrška, a BIRN-ova stranica Detektor.ba poslužila je kao platforma za novonastali serijal priča o nestalim osobama.

Na desetine objavljenih priča, analiza i reportaža, novinari su dobijali izuzetne komentare od kolega, porodica žrtava i sagovornika koji su bili zadovoljni načinom izvještavanja.

Jedan od problema s kojima su se suočavali bila je provjera činjenica i informacija, jer su im sagovornici davali određena imena i prezimena osoba koja je bilo teško provjeriti. U tom slučaju, podsjećamo, najbolje je ne objaviti takav sadržaj.

Na pitanje kakva su im iskustva tokom rada s porodicama nestalih, novinari su kazali – bolna.

Novinar koji dolazi iz Republike Srpske kazao je da je ova tema u ovom entitetu na neki način ispolitizirana i da je često nailazio na situacije da ljudi nisu htjeli govoriti o tome. Primijetio je i da su porodice izgubile nadu i nisu vjerovale da će se nešto promijeniti.

Generalno, svima je bio izazov pronaći sagovornike voljne da pričaju, naročito pred kamerama, a potom i njima samima da se izbore sa emocijama koje su nosili nakon snimanja.

“Milion je različitih ljudi, različitih priča i sudbina. Onda kad dođeš kući, razmišljaš gdje si bio, šta si radio i zbog čega sve to. Valjda će biti bolje i da će se naći bar neka od osoba o kojima smo pisali”, rekao je jedan od novinara.

“Dosta je dobar projekat, stvarno ima efekta. Poslije su mi se svi javljali, zahvaljivali se za priče, javljali ako imaju još nekoga svoga, kad čuju za druge priče. Mnogo je ljudima značilo što smo oživjeli sjećanja na njihove najmilije”, kazala je ona.

Jednoj su se novinarki iz projekta, nakon objavljivanja priče, javili tužioci koji su pokrenuli rad na slučaju.

---

*“Milion je različitih ljudi,
različitih priča i sudbina.
Onda kad dođeš kući,
razmišljaš gdje si bio, šta
si radio i zbog čega sve to.
Valjda će biti bolje i da će
se naći bar neka od osoba
o kojima smo pisali.”*

ZAKLJUČCI

Prilikom izvještavanja o nestalim osobama, neophodno je uraditi dobru pripremu i predistraživanje. Informirati se o detaljima zločina, o lokaciji na kojoj je osoba nestala (ukoliko je poznato). U neformalnom razgovoru sa sagovornikom pokušati utvrditi njegovu zdravstvenu situaciju, kako bi planirali dinamiku našeg razgovora. Nekim osobama je potrebno vrijeme da otvoreno razgovaraju i više prostora da steknu povjerenje u novinara.

Tokom samog razgovora, sve vrijeme pratiti i obraćati pažnju na to kako se sagovornik osjeća, praviti pauze ukoliko su potrebne. Prije prelaska na fokus priče, poželjno je postavljati neformalna i uopćena pitanja, kako bi se sagovornik opustio.

U razgovoru sa žrtvama koje traže članove svoje porodice, važno je iskazati visok stepen empatije i suosjećanja te poštovanja, uz izbjegavanje patetike.

Ostavite vašim izvorima i sagovornicima otvorena vrata, izdvojite vrijeme da budete podrška i kada ne radite na priči.

Unaprijedite standardne forme izvještavanja o nestalim osobama kroz *podcaste* kao nove audio-video forme, audiosvjedočenja, prilagođene i interaktivne sadržaje, kako bi o nestalima učile i saznale nove generacije koje su rođene nakon rata u Bosni i Hercegovini. S druge strane, ove forme izvještavanja mogu biti poticaj i drugim medijima da opominju i ne dozvole starijim generacijama da to zaborave, naročito komercijalnim medijima, koji, razumljivo, žive od reklama i marketinga.

Jedna od ideja kako unaprijediti izvještavanje, a koja je proizašla na radionici, jeste da se kroz projekat ili saradnju sa Institutom za nestale osobe Bosne i Hercegovine rade priče i producira programski sadržaj koji će se kao gotov proizvod ponuditi drugim medijima i TV kućama. Na ovaj način bi imali sadržaj koji je vrlo koristan, društveno odgovoran i na kraju edukativan.

Drugi mediji, *news* portali koji nemaju dovoljno novinara ili resursa da bi pokrivali ove teme, imali bi sadržaj koji bi besplatno plasirali na svoje platforme. Na koncu, nadamo se da će neko prepoznati ovu ideju.

Druga ideja, koja traži podršku a proizašla je sa druženja novinara koji su za ovaj priručnik podijelili svoja iskustva, jeste kreiranje baze i arhive o nestalim osobama po geolokacijama. Ovo bi bila novinarska databaza, koja ne bi sadržavala lične podatke, nego podatke o brojevima i specifičnostima različitih lokacija masovnih grobnica.

Također, učesnici su se obavezali na bolju saradnju i razmjenu kontakata, pa vas pozivamo da se priključite razvoju i jačanju medijske zajednice u BiH.

Odnos institucija koje se bave pitanjima nestalih osoba sa novinarima i medijima mogao bi se poboljšati ukoliko više medija djeluje u istom smjeru i cilju – da novinari neće prestati izvještavati o ovim temama.

U razgovoru sa žrtvama koje traže članove svoje porodice, važno je iskazati visok stepen empatije i suosjećanja te poštovanja, uz izbjegavanje patetike.

Nastojati što više komunicirati s različitim institucijama i udruženjima – razvijati povjerenje.

Organizirati radionice kojima će prisustvovati predstavnici institucija, udruženja i medija, i na taj način uspostaviti neformalan odnos s njima.

Medijima i novinarima je potrebna bolja zajednička saradnja sa institucijama, njihova pomoć je nužna pri radu na pričama, posebno kada je potrebno dostavljanje dokumenata i statističkih podataka, kao i detaljni podaci i informacije, uz poštovanje žrtve. Transparentnost i otvorenost institucija ključne su u ovom procesu.

Pravo, odnosno obaveza svakog novinara jeste da do kraja, potpuno iskreno, bez skrivenih namjera, informira sagovornika o tome na koji način će koristiti apsolutno svaku informaciju koju dobije, uključujući i generalije o identitetu. Sa sagovornikom dogovoriti način eventualnog objavljivanja fotografija – tražiti dozvolu za objavljivanje.

Ne zaboravite provjeravati navode sagovornika. Ukoliko nam sagovornik kaže da je vidio određenog vojnika pod imenom i prezimenom kako odvodi njegovog oca, kojem se od tog dana gubi svaki trag, i tvrdi da je taj vojnik odgovoran za njegovu smrt, ime vojnika nećemo objaviti dok ne provjerimo da li se on spominje u presudama i optužnicama, je li bio optužen ili osumnjičen, dok ne provjerimo s nadležnim tužilaštvima da li se protiv te osobe vodi istraga, ili dok ga sami ne pronađemo i ne damo priliku za odgovor.

Izađite na teren, steknite povjerenje ljudi, pazite na terminologiju i uspostavljajte balans u izvještavanju, a vaša će profesionalni rad omogućiti da tema o nestalim osobama bude aktuelna i važna.

Mediji ne smiju odustati od svoje društveno odgovorne uloge, pogotovo u postkonfliktnom društvu kao što je BiH, kao ni od one edukativne, jer moraju na neki način biti ne samo nosilac nego i generator tih promjena. Politike će se mijenjati, politike će u prvi plan stavljati ono što njima odgovara, ali mediji moraju biti korektiv i stalno vraćati u fokus važne teme.

Živimo u eri društvenih mreža i svi komentari koje pratioci ostavljaju na objavama medija moraju se strogo filtrirati, ili treba uklanjati one s neprimjerenim sadržajem, govorom mržnje i narativima koji vrijeđaju.

Zakonska regulativa bi se trebala promijeniti u odnosu na društvene mreže. Ne postoje predviđene sankcije za medije koji ne filtriraju komentare na društvenim mrežama ili koji puštaju različite komentare u javnost.

Bez senzacionalizma – jer priča o nečijem traganju i boli neće i ne smije nikad biti ekskluzivna, već važna društveno odgovorna tema.

Mediji ne smiju odustati od svoje društveno odgovorne uloge, pogotovo u postkonfliktnom društvu kao što je BiH, kao ni od one edukativne, jer moraju na neki način biti ne samo nosilac nego i generator tih promjena.

BIRN BIH

Balkanska istraživačka mreža Bosne i Hercegovine (BIRN BiH) je medijska nevladina organizacija sa sjedištem u Sarajevu, specijalizirana za praćenje i izvještavanje sa suđenja za ratne zločine, korupciju i terorizam. Novinari BIRN-a BiH godinama su vodeći izvori za javnost iz oblasti tranzicijske pravde, vladavine prava i ekstremizma.

Od svog formiranja 2005. godine BIRN BiH informiše javnost o procesuiranju ratnih zločina pri državnom i lokalnim sudovima u BiH, te Međunarodnom krivičnom sudu za bivšu Jugoslaviju (MKSJ/ICTY), a kasnije i Mehanizmu za međunarodne krivične sudove (MMKS), pred kojim danas čeka i posljednju presudu za zločine počinjene u BiH koja će biti izrečena u Haagu.

Na stranici Detektor.ba pohranjene su, u različitim novinarskim te audio i video formama, desetine hiljada izvještaja s ročišta, izjava svjedoka zločina, preživjelih žrtava i članova porodica nestalih.

MEĐUNARODNI KOMITET CRVENOG KRSTA/KRIŽA (MKCK)

Međunarodni komitet Crvenog krsta/križa (MKCK) je međunarodna humanitarna organizacija osnovana 1863. godine i danas djeluje u preko 100 zemalja širom svijeta, pomažući osobama pogođenim sukobima i drugim oblicima nasilja. Rukovodeći se principima nezavisnosti, neutralnosti i nepristrasnosti, zajedno s partnerima iz Međunarodnog pokreta Crvenog krsta/križa i Crvenog polumjeseca, čini sve što je u njegovoj moći kako bi zaštitili ljudsko dostojanstvo i ublažili patnju. Također nastoji spriječiti stradanje jačanjem humanitarnog prava i zagovaranjem univerzalnih humanitarnih principa.

MKCK je u Bosni i Hercegovini prisutan od 1992. godine i tokom sukoba u regiji posjetio je više od 54.000 zarobljenika na 520 lokacija, razmijenio 18 miliona poruka Crvenog krsta/križa, spojio preko 4.500 porodica, distribuirao preko 100.000 tona hrane, redovno snabdijevao više od 1.000 bolnica medicinskim materijalom za hitne intervencije te održavao seminare o međunarodnom humanitarnom pravu za hiljade vojnika. Većina aktivnosti provedena je u bliskoj saradnji s lokalnim organizacijama Crvenog krsta/križa.

U fokusu rada MKCK-a je i jačanje ljudskih i tehničkih kapaciteta te saradnja s blizu 40 udruženja porodica nestalih u cijeloj BiH. MKCK posvećuje posebnu pažnju konsolidaciji održive mreže podrške porodicama nestalih kroz omogućavanje edukacije psihologa, socijalnih radnika i drugih relevantnih stručnjaka iz čitave BiH. Hiljade članova porodica nestalih imalo je koristi od razmjene iskustava i psihosocijalne podrške kroz projekte koje su realizirala udruženja uz finansijsku i stručnu podršku MKCK-a.

Pitanje nestalih osoba je prije svega humanitarno pitanje i zbog toga MKCK poziva medije u BiH da o nestalim osobama izvještavaju s oprezom i empatijom prema njihovim porodicama – poštujući živote ljudi koji imaju ime i prezime, imali su život i ulogu u zajednici i porodici, i koji nisu samo brojke.

Balkanska istraživačka mreža u Bosni i Hercegovini
Splitska 6, 71000 Sarajevo, BiH
T: +387 33 237 269
F: +387 33 237 292
urednik@birnnetwork.org
www.detektor.ba

International Committee of the Red Cross
Kolodvorska 12
71 000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina
T +387 33 56 56 50
sarajevo@icrc.org
www.icrc.org/ba
© ICRC, February 2023